

Т. В. Березянюк,
к. е. н., доцент, головний консультант відділу комплексних
проблем державотворення, Інститут законодавства
Верховної Ради України

ВПЛИВ НАДДЕРЖАВНИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА КОРИГУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КОРПОРАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Стаття присвячена проблемам адаптації вимог наддержавних організацій до системи державного управління корпоративним та економічним середовищем України. Розглядаються основні напрями та сфери регулювання в контексті збереження існуючих систем розподілу товарного та грошового потоку.

The article is devoted the problems of adaptation of requirements of international organizations to the system of state administration of Ukraine a corporate and economic environment. Basic directions and spheres of adjusting in the context of maintainance of the existent systems of distributing of commodity and money stream are examined.

Ключові слова: корпоративний глобалізм, міжнародна економічна конвенція, міжнародні наддержавні організації.

Key words: corporate globalization, international economic convention, international organizations.

ВСТУП

Напрямок законодавчих змін у трансформаційних економіках підпорядкований забезпеченню поширення вимог глобалізації на неринкові економічні простори. Прихильники розповсюдження глобалізаційних процесів у якості головних позитивних чинників висувають культурні, етичні, інформаційні, освітньо-культурні, демократизаційні та трансдержавні політичні надбання. Осторонь від критичного осмислення залишаються питання рівноправного долучення фінансових потоків, техніко-технологічних здобутків, забезпечення еквівалентного обміну, формування системи цін, проходження грошових та ресурсних потоків світового суспільства.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Умовою доступу до економічної складової розвиненого світу є забезпечення комфортного доступу до національних економічних середовищ потужних корпоративних груп (ТНК), діяльність яких забезпечує збереження встановлених економічних та політичних переваг на майбутнє.

Рекомендації ООН для України сконцентровані в напрямі забезпечен-

ня стабільного розвитку суспільства та приєднання до світових цивілізаційних тенденцій створення оптимального середовища для життєдіяльності населення країни. Генератором економічного блоку ідей Генеральної Асамблеї ООН в Україні є ЮНКТАД, мета діяльності якого — забезпечення інтеграції до світової економіки країн, що розвиваються за рахунок використання можливостей у сфері торгівлі, фінансів, технологій, інвестицій та сталого розвитку. У роботі Міжурядової групи експертів з питань законодавства та політики в галузі конкуренції, створеної у рамках ЮНКТАД, бере активну участь Антимонопольний комітет України.

У 1999 р. на Світовому економічному форумі Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном була висунута ідея укладення Глобального договору, мета якого — забезпечити участь корпорацій у вирішенні глобальних проблем цивілізації. Реалізація норм договору мала б забезпечити соціалізацію корпоративної відповідальності та прийняття бізнесом у практику діяльності принципів підтримки стійкого розвитку, прозорості операцій, публічної звітності, дотримання прав лю-

дини в процесі здійснення бізнесу, впровадити корпоративну культуру у повсякденну практику.

Проте, реакція бізнесу була вкрай стримана: неодноразово висловлювалось зауваження щодо надмірного навантаження соціальними проблемами бізнесу та перекаладення відповідальності з урядів та державного апарату на корпоративні структури.

Дещо подібною була реакція великого корпоративного сектора на рекомендації МОП (Міжнародна організація праці), GRI (Глобальної ініціативи щодо звітності) розробити та впровадити на уніфікованому рівні індикатори оцінки стійкості розвитку з урахуванням економічних та соціальних складових.

Незважаючи на те, що запропоновані показники допомагають закласти основи для управління соціальною ефективністю бізнесу, компанії з 2000 р. у край повільно та фрагментарно застосовують вказані показники. Експерти вважають, що процес не буде просуватись, доки запропоновані норми не будуть включені до стандартів Account Ability. Розробник стандарту AA1000 — Інститут соціальної та етичної звітності — створює платформу для управління соціальними результатами діяльності корпорації, впроваджує жорсткі вимоги зі змін звітності в середині компанії, дозволяє на кожному окремо аналізованому етапі врахувати суспільні наслідки та ступінь врахування очікувань зацікавлених соціальних груп.

Вплив Міжнародного валютного фонду здійснюється за рахунок конструювання вимог до отримання фінансової допомоги. В залежності від макроекономічних показників та структурних факторів МВФ надає наступні види фінансової підтримки: домовленості про кредити стенд-бай, підтримка середньострокових програм через механізм розширеного фінансування, Фонд компенсаційного фінансування та фінансування у разі непередбачених обставин, механізм фінансування додаткових резервів, Фонд структурної перебудови та розширений Фонд структурної перебудови для країн із низьким рівнем, надзвичайна допомога, механізм фінансування буферних запасів, технічна допомога.

Наступним у шаблі ієрархії наддержавних організацій є Світовий банк. Україна у вересні 1992 р. стала 167 членом МБРР, здійснивши підписку на 908 акцій (1315,9 млн дол. США акціонерного капіталу), або 0,77% акцій. Україна також вступила до Міжнародної фінансової корпорації та Багатостороннього агентства з питань гарантування інвестицій. Угоди, які є типовими для МБРР, розраховані на строк до 30 років, із яких перші 3—5 років становлять пільговий період (grace period).

За висновками експертів, що стали основою нової Стратегії СБ відносно України, головними проблемами держави залишаються: низька конкурентоспроможність на міжнародному рівні; низькі соціальні стандарти; неможливість забезпечення дієвого менеджменту на державному

та приватному рівнях. З урахуванням цього Стратегією запропоновано посилити рівень та масштаб консультацій з підтримки реформ та поліпшення ділового клімату в країні шляхом "зміцнення попиту на ефективне управління шляхом співпраці із широкою групою партнерів".

Ще одним впливовим органом міждержавного рівня є ЄБРР — Європейський банк реконструкції та розвитку, створений в 1989 р. за ідеєю Ф.Міттерана. Україна стала членом ЄБРР у серпні 1992 р. З метою врегулювання на законодавчому рівні статусу та діяльності Постійного Представництва ЄБРР в Україні у червні 2007 р. було підписано Договір між Урядом України та Європейським банком реконструкції та розвитку про співробітництво та діяльність Постійного Представництва ЄБРР в Україні, який був ратифікований Верховною Радою України 04.06.2008 № 319-VI.

Рівень запозичень України постійно зростає. На кінець 2006 р. Україна стала третім найбільшим позичальником фінансових ресурсів ЄБРР (після Росії та Польщі), що складає 8,7% від усіх підписаних зобов'язань Банку. Це значно перевищує обсяги запозичень у попередні роки, коли Україна посідала п'яте місце. Портфель проектів ЄБРР переважно сконцентрований у приватному секторі — близько 71% від усього обсягу фінансування порівняно із 29% у державному секторі.

Основою покращення корпоративного управління та нормалізації ділового середовища є формування законодавчого підґрунтя для зміни умов діяльності реального сектора.

Систематизація досвіду взаємодії держави та підприємницького сектору дозволяє вирізнити три основні підходи:

- 1) для країн, де держава має низькі потенційні можливості, спочатку повинні зосередитися на здійсненні базових функцій: захист прав власності, забезпечення мінімальних стандартів життєдіяльності, запобігання соціального невдоволення. В законодавстві увага держави концентрується навколо формування цивілізованого ділового середовища;

- 2) регулювання діяльності корпоративного сектора та вихід на середні стандарти якості життя. Увага законодавчого регулювання зосереджена навколо забезпечення ефективності діяльності корпоративного сектора, створення йому преференцій та надання державної підтримки у вузлах створення прибутку, в тому числі ззовні;

- 3) держави з високим рівнем ринкового розвитку концентрують увагу на регулюванні зовнішньої складової внутрішньої ефективності. Законодавча діяльність, присвячена формуванню лояльного корпоративного законодавства, підпорядкована меті закріплення конкурентних переваг: на внутрішньому просторі — використання тактики захисту економічного простору, на зовнішньому — забезпечення широти економічного залучення за рахунок сприяння діяльності ТНК. У регулюванні корпоративного

середовища увага концентрується навколо створення умов для територіальної закріплення платника податків, видалення корупції та тінізації із середнього та малого бізнесу, вирішення завдань великого бізнесу через систему лобювання на державному рівні. Головні роль грають засоби забезпечення посилення віртуальної прибутковості.

Гармонізація законодавства різних країн використовується при створенні спільних ринків зацікавлених країн. Особливої уваги заслуговує співпраця в законодавчій сфері з Європейським Союзом. Треба відзначити, що досі немає єдиної точки зору щодо юридичного статусу ЄС. Експерти та науковці висловлюють ставлення як до майже держави, союзу, що знаходиться у стадії федералізації, конфедерації.

Характерною рисою права ЄС є те, що взаємозалежні норми логічно розділені в Установчих Договорах не за галузями, а за політиками: політика сільського господарства та розвитку села, аудіовізуальна політика, спільна торговельна політика, політика конкуренції та державна допомога, політика захисту прав споживачів, політика розвитку, політика економічного та валютного союзу, політика освіти та культури, політика зайнятості, політика енергетики, політика підприємництва, екологічна політика, політика рибальства, інформаційне суспільство, юстиція та внутрішні справи, регіональна політика, дослідження та розвиток, соціальна політика та політика соціального захисту, транспортна політика. При цьому політика ЄС є комплексом заходів, що реалізуються Союзом у певній сфері суспільного життя.

З правової точки зору розрізняють два підходи: гармонізація та адаптація законодавства. Перший використовується відносно країн-членів, а другий — відносно кандидатів на членство. Асоційовані члени та претенденти не мають права впливу на формування та коригування законодавства і можуть лише пасивно впроваджувати рекомендовані коригування у національне законодавство. Проте, на думку провідних експертів права, адаптація не гарантує узгодженості.

Європейське товариство практикує процедуру часткової "неучасті" у певних політиках. Наприклад, Данія практикує неучасть у зоні євро, громадянства, спільної поліції та судочинства; Ірландія — стосовно Шенгенської зони; Швеція — щодо зони євро; Польща — щодо Лісабонського засадничого договору.

Розвиток процесу європеїзації викликає появу декількох моделей інтеграції: "різних швидкостей", "змінної геометрії" та її модифікації — "твердого ядра" та "концентричних кіл", згідно до чого Україна віднесена до складу периферійних держав.

У рамках реалізації означеної стратегії був розроблений План адаптації українського законодавства до вимог та конструкції подальшого розвитку ЄС. Проте, сплинув у 2004 р. термін реалізації Угоди про партнер-

ство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державою-членами (УПС). Підписання УПС Україною мало сприяти нею як запорука майбутньої інтеграції до ЄС. 87% вимог законодавчої трансформації (13 з 15 пунктів) стосуються діяльності корпоративного середовища. Приймаючи відповідні зобов'язання і реформуючи законодавство та правила діяльності в корпоративному секторі, Україна сподівалась на входження до європростору в стислі терміни, як це відбулося із країнами трансформаційних економік Східної Європи.

У відповідності до взятих зобов'язань проводилось реформування напрямів нормотворчої діяльності Кабінету Міністрів та відомств: щорічно видавалось близько 2—3 тис. підзаконних нормативних актів, направлених на зближення з європейськими економічними нормами та правилами у поточній національній економічній діяльності.

Замість цього у відповідь на прийняття низки законів за всіма означеними напрямками країна отримала додаткові вимоги з реформування, забезпечення відкритості національного економічного простору та завдання з гуманітарних.

Перш за все, Рада Європи наголошує на забезпеченні незворотності реформ політичного та економічного характеру, що має бути закріплене відповідними законотворчими актами. Саме рівень законодавчого впровадження рекомендацій вважається найбільш вузьким місцем у системі ринкового реформування в нашій державі.

Резолюція ПАРЕ 2007 р. наголошує на нагальній необхідності закріплення "правил гри", констатує, що наявність кризи — це результат незавершеності політичної реформи (із чим автор дозволяє собі не погодитись); відсутності незалежних противаг (що, на думку автора, є результатом повної владно-майнової консолідації), особливу увагу приділено забезпеченню відновлення пільг для національного прошарку середнього класу (відмова від обмеження пенсій науковцям, держслужбовцям та привірняним до них категоріям, поновлення соціальних пільг та преференцій, що є результатом проведених досліджень спеціальними організаціями).

Особливий висновок експертів з аналізу гальмування реформ у деяких країнах пострадянського простору полягає у тому, що саме на рівні середнього управлінського ланцюжка, який відсторонений від власності і не в змозі забезпечувати пристойне існування та надію на перспективу у майбутньому, виникає так званий ефект неявиного супротиву.

Проте відновлення мінімальних стандартів економічного достатку рекомендоване виключно для гуманітарно-цивільного прошарку національного суспільства: рекомендації ПАРЕ відносно силових установ — виключення активних засобів впливу, запобігання використанню професійних можливостей минулих років у забез-

Таблиця 1. Реалізація плану адаптації національного законодавства до вимог Директив ЄС

Напрямок	Вимоги	Впровадження в Україні	Кількість норм
АПК	Регулювання допуску товару на внутрішній ринок та недопущення конкурентів	Декларація ринкових підходів, Прийняття зобов'язань щодо визнання прав власності третіх осіб	14
Харчова промисловість	Забезпечення внутрішньої конкурентоспроможності за рахунок техніко-технологічних вимог	Впровадження вимог до експорту та імпорту, ратифікація, регулювання цін та ринку у відповідності до міжнародних договорів, фіскальна функція	8
Транспорт та перевезення	Перерозподіл ризиків, відповідальності та економічні засоби стримування конкуренції	Прийняття вимог для забезпечення присутності на ринку	2
Енергетика	Регулювання економічної конкуренції в енергетиці через систему технічних стандартів	Правила роботи оптового ринку	2
Інтелектуальна власність	Захист прибутковості та обмеження конкуренції	Прийняття формальних рішень на поступку загрози санкцій	6
Фінансовий та банківський сектори	Лібералізація умов діяльності фінансової системи на базі мінімізації регулювання	Впровадження ліберальної фінансової політики	6
Умови товарообороту	Уніфікація системи контрактних та товарних вимог з метою регламентації конкуренції та обмеження доступу на ринок	Вплив на товарооборот через трансформації митних тарифів	5
Податкова система	Закріплення та збереження поля оподаткування та товарообороту, а також обумовленої соціальної рівноваги у діловому середовищі мікрорівня	Регулювання діяльності окремих галузей обслуговування вузьких питань податкових преференцій, часто формального гатунку	16
Законодавство про компанії	Перехід до офшоризації законодавства	Вузькі галузеві рішення, законодавство не сформоване	14
Уніфікація контролю діяльності компаній	Забезпечення контролю за ринковим середовищем, визначення інструментів, уповноважених суб'єктів та процедур здійснення	Відсутність позицій державного впливу та регламентування ринкової діяльності	-
Соціальний захист	Забезпечення спільних дій щодо соціальної рівноваги у проблемних напрямках	Регулювання відсутнє	-

печенні зовнішніх преференцій держави та ефективного захисту її національних інтересів — див. NN 1402 (1999) та 1713 (2005), членство в GRECO (Група держав, що виступають проти корупції) теж має бути використане для стримування внутрішньої та зовнішньої експансії мажоритарних власників національного корпоративного простору.

Треба виділити окремо новації 2003 р., які безпосередньо не стосуються України, але потребують особливої уваги у контексті моніторингу майбутніх змін у системі корпоративної експансії розвинених ринкових структур на національний простір. У ЄС проводиться системна робота з упорядкування діяльності "групи товариств", які функціонують як наднаціональні корпоративні структури. Участь у таких структурах полегшує наднаціональну комерційну діяльність, усуває національні бар'єри та забезпечує ведення транснаціонального бізнесу.

За 2005—2006 рр. були зроблені потужні економічні поступки (табл. 1). Відносно економічних стосунків ключовим стало рішення Європейської Комісії про відповідність України технічним критеріям для надання статусу країни з ринковою економікою.

Цей процес продовжується. Характерним прикладом може слугувати

підготовлений в Мінекономіки Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Митний тариф України" (№ 5480, 24.12.2009). Основною метою прийняття законопроекту є адаптація Митного кодексу до норм ЄС, узгодження статистики та обліку, приведення ставок увізного мита на продукцію і товари у відповідність із рівнем, визначеним Графіком тарифних зобов'язань України перед СОТ. В умовах світової фінансової кризи прийняття знижених ставок ввізного мита мита зашкодить економічним інтересам країни.

Компетенція ЄС розширюється, що приводить до нових проблем, пов'язаних із реформуванням організаційних та управлінських структур.

ВИСНОВКИ

Провідні національні експерти з євроінтеграції вже довгий час вважають, що розвинена ринкова спільнота не зацікавлена у просуванні України ділі, ніж ланка "співробітництво по сусідськи". Наявний ступінь кризи є також наслідком незавершеності реформування у відповідності із узятим курсом на забезпечення європейських стандартів. Демократичні досягнення поглинуті та нівельовані змаганням за політичну, економічну користь та владу, що призвело до розшарування у еліті, корпоративному секторі та ад-

міністративному впровадженні.

Доцільно звернути увагу, що економічні аспекти співробітництва з Євросоюзом поступово відходять на другий план, а замість них висувуються умови та надаються рекомендації політичного плану. Практично характер рекомендацій, поряд із реформування та розвитку ринковості демонструє майстерне володіння тактикою переговорного процесу, який отримав назву "з'їсти слона по шматочку" або "салями", коли після виконання першого шару умов демонструється схвалення напряду просування та висувається наступний перелік з обіцянкою задоволення очікувань.

Практично, обіцяючи потужну допомогу, підтримку та сприяння у разі вступу України до СОТ, розвиненим ринковим суспільством була реалізована тактика ресурсного залучення країни. По суті, залучення нового члена до спільноти СОТ стало важливим чинником пом'якшення кризових явищ у світовому ринковому просторі, а для України — додатковим чинником поглиблення рівня рецесії в економіці.

Література:

1. Bhagwati J (2004). In Defense of Globalization. — New York: Oxford University Press.; The World Bank (2002). Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy. — Washington, DC: The World Bank; New York: Oxford University Press. — P. 5.
2. Офіційний сайт МЗС України. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2931.htm>
3. Офіційний сайт МЗС України. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2931.htm>
4. Толстухин А.Э. Правовая природа Европейского Союза: автореф. дисс. на соискание уч. степ. к.ю.н. — М., 1997. — С. 11.
5. Толстопятенко Г.П. Европейское налоговое право. Сравнительно-правовое исследование. — М.: Издательство НОРМА, 2001. — С. 3, 9, 11; Четвериков А.О. Основные органы Европейского Союза (конституционно-правовой аспект): автореф. дисс. на соискание уч. степ. к.ю.н. — М., 1999. — С. 14—15.
6. Четвериков А.О. Европейский Союз: новый этап интеграции / А.О. Четвериков // Общество, политика, наука: новые перспективы. — М.: Московский общественных научных фонд, ООО "Издательский центр Научных и учебных программ", 2000. — С. 425.
7. Скаун О.Ф. Теория держави і права: підручник. — 2-е вид. / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2005. — 636 с.
8. Antonio Malintoppi. Il Ravvicinamento delle Legislazioni come Problema di Diritto Internazionale, in Rivista di diritto internazionale, 1959. — P. 17.
9. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. — Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2004. — № 29. — ст. 367.
10. Закон "Про ратифікацію..." № 237/94-ВР.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2010 р.

Ю. В. Коляда,
докторант кафедри економіко-математичного моделювання,
Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана

СИНЕРГЕТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ СУСПІЛЬСТВА

За допомогою обчислювального експерименту над запропонованими в статті моделями кількісно вивчаються залежності між капіталом суспільства, платоспроможним попитом населення і нормою прибутку. Досліджується протікання процесів, коли два з числа трьох економічних чинників є функціями третього за умови його росту.

By a calculable experiment using the mathematical models offered in the article in number dependences are studied between the capital of society, solvent demand of population and norm of income. Flowing of processes is probed, when two from a number three economic factors is the functions of the third on condition of his growth.

ВСТУП

Наприкінці ХХІ століття з'ясувалося, що світ економіки нелінійний, з досить складною динамікою своєї еволюції. Донедавна домінуюче в економічній науці лінійне мислення почало відходити у минуле [1].

Економічна структура нинішнього суспільства кваліфікується як надскладна відкрита, нелінійна і нестационарна система необоротної дії, до вивчення механізмів функціонування якої залучається [1; 3] синергетика [4] — наука про нелінійне співіснування складових об'єкта дослідження. Саме синергетичний підхід до аналізу взаємодії та взаємовпливу економічних складових дає глибоке розуміння проблем економіки та їх розв'язання, надаючи сценарії довгострокового розвитку та роблячи короткочасні прогнози з-за наявності певних обставин. Більше того, володіючи інформацією такого роду, тобто сценаріями еволюції, можна впливати на створення передумов функціонування раціональної, дієспроможної та ефективної економіки або щонайменше прагнути до цього.

Перенесення синергетичних ідей в сферу економіки сприяло появі економічної синергетики (в свій час так було з кібернетикою), яка сприймається [2] як теорія ринкової трансформації в Росії.

Спричинене нелінійною поведінкою економіки, нелінійною логікою її розвитку та нелінійними способами формування економічного стану в центр сучасних економічних дос-

ліджень — синергетичного моделювання [1; 3] — висуваються математичні моделі (ММ) і комп'ютерний (обчислювальний) експеримент. З огляду на існування цілої низки математичних пакетів прикладних програм (ППП), наприклад Mathcad, Matlab тощо, інструментів числового аналізу характеристик об'єкта моделювання, досить гостро постає проблема побудови адекватних ММ. Більше того, поки що відсутні бодай елементи теорії утворення рівнянь, що правильно описують об'єкт моделювання, динаміку його характерних рис.

РЕТРОСПЕКТИВА СИНЕРГЕТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Дійсно, бракує ефективно "працюючих" ММ економіки внаслідок досить вагомих причин. Серед небагатьох (буквально кількох [3; 5]) ММ нелінійної динаміки економічної структури суспільства привертає увагу наступна [6] система трьох звичайних диференціальних рівнянь (ЗДР) першого порядку:

$$\begin{cases} \dot{x}(t) = bx((1-\sigma)z - \delta y) \\ \dot{y}(t) = x(1 - (1-\delta)y + \sigma z) \\ \dot{z}(t) = a(y - dx) \end{cases} \quad (1),$$

де залежні змінні $x=x(t)$, $y=y(t)$, $z=z(t)$ відповідно відображають капітал суспільства, платоспроможний попит населення і норму прибутку для діючого способу господарювання; $\dot{x}$, $\dot{y}$, $\dot{z}$ — їх похідні по незалежній змінній t часу; $a=7$, $b=0,4$, $d=1,17$ — числові коефіцієнти ММ для Росії; σ, δ — параметри впливу на якісну поведінку інтегральних кривих моделі (1). На підґрунті (1) для Росії — однієї з країн пострадянського простору було розроблено [6] досить вдалі сценарії:

- а) розвитку подій в плановій економіці (коефіцієнт $\delta < 0$);
- б) відмови від командно-адміністративного стилю господарювання;
- в) функціонування ринкової еко-

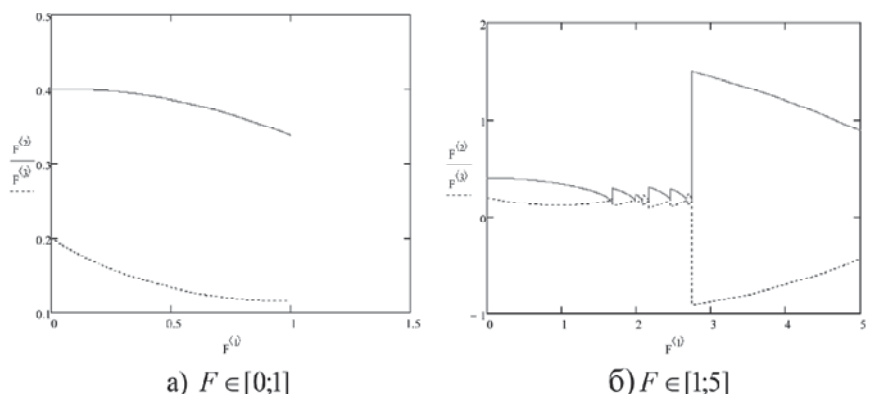

Рис. 1. Інтегральні криві капіталу F^2 і платоспроможного попиту F^3 , F^1 — норма прибутку